

ОПИС ОСТРОЗЬКОЇ ВОЛОСТІ 1654 РОКУ

Соціальні, а відтак тісно пов'язані з ними й економічні передумови Визвольної війни українського народу 1648–1654 рр. відзначали вже сучасники та перші дослідники. Більшість наукових праць про історію України другої половини XVI – першої половини XVII ст. чи вужчих рамок у межах цього періоду так чи інакше висвітлює її як формування цих передумов та причин. Скажімо, М. С. Грушевський, зауваживши тенденцію переходу величезних мас народу в становище повного безправ'я як причину Хмельниччини, відвів їй навіть кілька століть¹. Вужчі хронологічні межі при розгляді цієї проблеми охоплювали спеціальні праці І. П. Крип'якевича², В. О. Щербака³ та ін.

Про соціально-економічні причини та передумови Хмельниччини (не рахуючи розділів в узагальнюючих роботах) ідеться в монографічному дослідженні О. І. Барановича⁴, де розглядається час від середини XVI ст. Незважаючи на зрозумілі як на час написання праці та низку інших реалій, зокрема і змушений перегляд істориком поглядів на суть соціально-економічних процесів, недоліки, вона й до сьогодні зберігає своє наукове значення. Тим більше, що саме О. І. Баранович був одним з небагатьох в українській радянській історіографії фахівцем у дослідженні фільварково-панщинної системи й магнатського господарства в Україні та використовував широке коло джерел статистичного характеру, яким належить одне з основних місць у структурі джерельної бази проблеми.

Усі дослідники традиційно виділяють останнє перед Визвольною війною десятиріччя, так званий період "золотого спокою". Але якщо більшість з них звертає увагу та наголошує на загостренні всіх уже чинних на той час протиріч протягом цього часу⁵, особливо на Наддніпрянщині, та характеризує умо-

¹ *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. – К., 1995. – Т. VIII. – Ч. 2. – С. 117 (тут і далі враховано лише найважливіші дотичні до даної проблеми праці).

² *Крип'якевич І. П.* Богдан Хмельницький. – Львів, 1990. – С. 14–31.

³ *Щербак В. О.* Антифеодальні рухи на Україні напередодні визвольної війни 1648–1654 рр. – К., 1989.

⁴ *Баранович А. И.* Украина накануне освободительной войны середины XVII в. (Социально-экономические предпосылки войны). – М., 1959.

⁵ *Грушевський М. С.* Історія України-Руси. – Т. VIII. – С. 119; *Ефименко А. Я.* История украинского народа. – К., 1990. – С. 220–223; *Петровський М. Н.* Нариси з історії України. – К., 1940. – Вип. IV. – С. 11–31.

ви, що склалися як “магнатський режим”, “шляхетський режим”, “магнатсько-шляхетське панування”, “польський режим”⁶, “магнатсько-шляхетська диктатура”⁷ “магнатсько-шляхетський режим”⁸ чи як період значного погіршення життя основної маси населення⁹, то на цьому тлі певною мірою вирізняється точка зору О. Оглоблина, який “переглядає усталені і звичні положення історіографії про економічне виснаження України перед Визвольною війною”¹⁰. На нашу думку, О. Оглоблин усе-таки спирався на наведені вище твердження, але наголошував на інших моментах, на точній відповідності терміна “золотий спокій” щодо наповнення українського життя його реальним навантаженням – господарського, культурного, політичного буття, пробудження української нації після століть животіння та гаряччому накопиченні своїх сил для “вирішального змагу” за свою незалежність¹¹. Вказуючи на недостатню увагу української історіографії до останнього перед Хмельниччиною десятиліття, вчений виділив проблемні блоки, дослідження яких значно змінило трактування цього періоду й на перше місце поставив завдання спростування легенди, створеної “українською народницькою історіографією... про економічний занепад України... внаслідок польсько-магнатського визиску”¹².

Визначення ближчої до дійсності точки зору чи узгодження різних поглядів залишаються остаточно не вирішеною проблемою. Відтак постає питання про шляхи та способи її розв’язання. Такими, очевидно, є історіографічний підсумок, залучення нових джерел, застосування сучасних дослідницьких методик. Вивчаючи терени найбільшого загострення всієї сукупності протиріч, що призвели до повстання, зосередження на них його провідної верстви (козацтва), не можна не зробити висновку щодо першочергової уваги дослідників до Наддніпрянщини. Але зважаючи на стан джерельної бази та хронологічну першість впровадження відповідних господарських механізмів, видається доцільним вивчення економічних проблем на прикладі Волині. Такий підхід є тривалою традицією і найяскравіше представлений у працях О. І. Барановича¹³. Подальша його реалізація пов’язана з характеристикою

⁶ Грушевський М. С. Історія України-Руси. – Т. VIII. – С. 117, 118.

⁷ Гуслистий К. Г. Нариси з історії України. – К., 1941. – Вип. III. – С. 7.

⁸ Крип’якевич І. П. Богдан Хмельницький. – С. 15, 31.

⁹ Наприклад, доведення народних мас до “самого горького быта”, за висловом М. І. Костомарова (*Костомаров Н. И. Избранные произведения. Автобиография.* – К., 1990. – С. 355).

¹⁰ Цибульський В. Олександр Оглоблин та його дослідження з історії Хмельниччини // Цибульський В. Визвольна війна українського народу середини XVII ст. у зарубіжній історіографії. – Рівне, 2000. – С. 62.

¹¹ Оглоблин О. “Золотий спокій” // Арка. – 1948. – Ч. 3–4. – С. 1.

¹² Там само.

¹³ Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною: Волинське воеводство. – К., 1930; його ж. Украина накануне освободительной войны...

джерельної бази проблеми¹⁴, вивченням історико-демографічних питань¹⁵, характеристикою окремих великих господарських комплексів чи проблем на їх прикладі¹⁶. Два останні напрямки вирізняються посиленнями на описово-статистичні джерела. Але документів такого характеру, що стосуються безпосередньо передня Хмельниччини, археографічно засвоєно недостатньо.

Виходячи з цього, основним завданням даної публікації є саме введення до наукового обігу важливого джерела щодо вивчення господарського розвитку Волині напередодні Визвольної війни. Це – опис частини Острозької волості, що належав А.-А. Ходкевичевій, опублікований по її смерті і в зв'язку зі станом маєтностей та названий “*Rewisla zamku y miasta Ostroga takze siol róznych do niego należacych, powinności poddanych w osadach, jako tymi czasy po spustoszeniu przez incursie kozackie i tatarskie zostały, spisana diebus juny*”

¹⁴ Йдеться передусім про праці М. П. Ковальського. Бібліографію див.: Перелік публікацій праць професора М. П. Ковальського на початок 1999 року // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. – Острог; Нью-Йорк, 1999. – С. 75–111 (№ 3, 5, 6, 8, 19, 31, 63, 73, 74, 87, 89, 137, 148, 160, 177). Бібліографію М. П. Ковальського див.: Микола Павлович Ковальський: Матеріали до біобібліографії. – Острог, 2002. – С. 24–72 (№ 34, 6, 7, 9, 20, 25, 33, 37, 66, 76, 77, 91, 93, 141, 153, 165, 181).

¹⁵ Крикун Н. Г. Источники и историография демографического состояния Правобережной Украины накануне и во время Освободительной борьбы украинского народа 1648–1654 гг. // Историческое значение воссоединения Украины с Россией: Материалы юбилейной научной сессии (11–13 янв. 1979 г.). – Днепропетровск, 1979. – С. 169–172; його ж. Документальные источники по истории населения Правобережной Украины кануна и периода Освободительной войны украинского народа 1648–1654 гг. // Проблемы историографии и источниковедения истории СССР. – Днепропетровск, 1979. – С. 126–137; його ж. Чисельність населення Волинського воєводства у першій половині XVII ст. // Вісник Львівського університету. – Львів, 1988. – Вип. 24: З історії стародавності і середньовіччя. – С. 71–82 (праці цього ж автора з історико-демографічних проблем інших окремих регіонів України та з історико-демографічного джерелознавства всієї території України не вказуємо, хоча, безперечно, вони мають значення і для вивчення Волині); Кіку І. О. Актові книги як джерело вивчення демографії Волині першої половини XVII ст. // Історичні дослідження: Вітчизняна історія. – К., 1985. – Вип. 11. – С. 50–52; Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1993. – С. 257–265; Ворончук І. О. Про коефіцієнт диму на Волині в другій половині XVI – середині XVII ст. // Український археографічний щорічник. Нова серія. – К., 1999. – Вип. 3/4. – С. 212–229.

¹⁶ Ворончук І. О. Роль князів Острозьких у розбудові волинських міст (на матеріалах інвентаря 1620 р.) // Старокостянтинів і край в просторі часу. – Хмельницький; Старокостянтинів; Самчики, 1997. – С. 46–58; Володіння князів Острозьких на Східній Волині (За інвентарем 1620 року) / Укл. І. Ворончук. – К.; Старокостянтинів, 2001. – С. 3–137; Ворончук І. О. Середньовічний Острополь (За інвентарем володінь князів Острозьких 1620 р.) // Острогіана в Україні і Європі. – Старокостянтинів, 2001. – С. 246–257; її ж. Селянство Острозької волості за інвентарем 1621 р. // Там само. – С. 257–268; Атаманенко В. Б. Острозька волость у кінці XVI – першій половині XVII ст. // Осягнення історії... – С. 137–144; його ж. Інвентар Полонської волості 1598 р. як джерело вивчення організації фільваркового господарства // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. – Дніпропетровськ, 2000. – С. 143–152.

anno 1654”¹⁷. Його джерелознавчу характеристику та часткову публікацію було здійснено М. П. Ковальським¹⁸. Загалом же рівень використання цього документа, незважаючи на його значні інформативні можливості, в дослідженнях ще недостатній¹⁹.

При використанні “Ревізії” основний масив інформації цього джерела залишився поза увагою дослідників. Їхню увагу привернули лише свідчення про Острог²⁰, а також структура документа, відображення в ньому втрат сільського населення станом на 1654 р.²¹ Але головне значення “Ревізії” полягає в його інформації якраз стосовно господарського розвитку сіл Острозької волості²². Безперечно, її “міська” частина є важливою інформативно, але в ній зафіксовано дані лише стосовно часу створення документа. Відтак, можна говорити про “Ревізію” як про джерело вивчення стану Острога на 1654 р., за винятком переліку міських повинностей та прибутків – перші не змінилися за час військових дій, другі в більшості випадків показують довоєнні цифри. Інформативність “Ревізії” набагато зростає, коли йдеться про показники відносно сільського населення та господарства.

По-перше, “Ревізія” подає стан залюднення Острозької волості (нагадаємо, що йдеться лише про її частину, успадковану А.-А. Ходкевичевою) на початок літа 1654 р. Ці дані не тільки певною мірою розширюють наявні в розпорядженні істориків відомості про рівень спустошення Волині в ході Хмельниччини²³, але й через описи відповідного територіального масиву сприяють ґрунтовному дослідженню проблеми людських втрат Волині як

---

¹⁷ Головний архів давніх актів у Варшаві. – Архів Любомирських з Малої Вісі. – № 495. – С. 1–24.

¹⁸ *Ковальський Н. П.* Острожский инвентарь 1654 г. // Исследования по археографии и источниковедению отечественной истории XVI–XX вв. – Днепропетровск, 1990. – С. 32–40; *його жс.* Документальні письмові джерела з історії Острога // Матеріали I–III Науково-краєзнавчих конференцій “Остріг на порозі 900-річчя” (1990–1992 рр.). – Острог, 1992. – Ч. 1. – С. 92–98; Ревізія частини острозького замку 1654 р. // Острозька давнина: Дослідження і матеріали. – Львів, 1995. – Т. 1. – С. 139–140.

¹⁹ *Ковальський Н. П., Атаманенко В. Б.* Інвентари как источники по социально-экономической истории городов Украины XVI–XVIII в. (На материалах г. Острога): Депон. в ИНИОН. – Днепропетровск, 1988. – С. 8, 14, 15; *Ковальський Н. П.* Острожский инвентарь 1654 г. ...; *Мацюк О.* Острозька папірна кінця XVI – початку XVII ст. // Острозька давнина... – С. 38.

²⁰ Див. попередню примітку.

²¹ *Ковальський Н. П.* Острожский инвентарь 1654 г. ... – С. 34–35.

²² *Атаманенко В. Б.* Острозька волость у кінці XVI – першій половині XVII ст. // Осягнення історії... – С. 137–144.

²³ Див.: Архив Юго-Западной России. – К., 1890. – Ч. VII. – Т. 2. – С. 464–466, 487; *Владимирский-Буданов М. Ф.* Передвижение южно-русского населения в эпоху Богдана Хмельницкого // Киевская старина. – 1888. – Т. XXII. – Июль. – С. 95–115; *Крикун Н. Г.* Документальные источники по истории... – С. 131–132; *Бачинський В. М., Гром В. М., Цибульський В. І.* Волинь у XVI–XVIII століттях. – Рівне, 1997. – С. 64–65; *Яковенко Н. М.* Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. – К., 2002. – С. 191.

доповненню інших, типологічно близьких, різновидів джерел (подимних та поголовних реєстрів²⁴).

По-друге, “Ревізія” містить низку свідчень стосовно господарського стану Острожчини в 1654 р. Зрозуміло, що про якусь їх повноту в даному разі говорити не можна хоча б з причини чи не щорічного згортання господарської діяльності. Але ілюстрацією до можливостей та спроб господарської відбудови в надкризових умовах вони можуть бути.

Нарешті, стосовно значення інформації щодо стану сіл Острозької волості напередодні Визвольної війни. Дані “Ревізії” разом з близькими до неї хронологічно (1643 р.) даними щодо одного з елементів іншої частини Острожчини відновлюють можливості цілісного вивчення цієї колись єдиної адміністративно-господарської одиниці, як вона склалася та існувала протягом XIV–XVI ст. Як відомо, в результаті поділу 1603 р. між кн. Янушем та Олександром Острозькими вона, на відміну від решти волинських маєтностей родини, цю цілісність втрачає²⁵ разом з єдністю документальною. Під останньою мається на увазі не тільки творення різного роду документів, в тому числі й господарського та обліково-статистичного характеру у різних латифундіях, але й поділ архіву відповідно до власницьких прав на населені пункти²⁶. В результаті збігу обставин частини вже розділеної Острозької волості були описані майже одночасно – в 1620 та 1621 рр. Отже, наявність свідчень за 40-і роки XVII ст. – “Ревізія” та інвентарі Межирицького ключа²⁷ – забезпечує можливість безперервного статистичного дослідження однієї з найбільших маєтностей Волині протягом сторіччя перед Визвольною війною²⁸ і з точки зору господарського розвитку доби “золотого спокою”.

Інформативність “Ревізії” стосовно Острога та його розвитку на 1648 р. у більшості випадків поступається іншим описам, створюваним протягом першої половини XVII ст. Виняткове значення з погляду вивчення міської

²⁴ Крикун М. Г. Чисельність населення Волинського воєводства... – С. 75–77.

²⁵ Див.: Ковальський Н. П. Акт 1603 года раздела владений князей Острожских как исторический источник // Вопросы отечественной историографии и источниковедения. – Днепропетровск, 1975. – Вып. 2. – С. 113–137; його ж. Акт поділу володінь князя В.-К. Острозького між його синами Янушем і Олександром (1603 р.) // Острозька Академія XVI–XVII ст. – Острог, 1997. – С. 8; його ж. Етюди з історії Острога. – Острог, 1998. – С. 112–127; Атаманенко В. Б. Острозька волость... – С. 139.

²⁶ Такі відомі нам поділи документів Острозьких, місцем зберігання яких була замкова (Богоявленська) церква, відбулися в 1603 р. (чи, можливо, раніше, оскільки “списано справи” було напередодні поділу слугою В.-К. Острозького О. Заблоцьким, який разом з С. Круневичем передав їх синам старого князя) та в 1627 р. між кн. В.-Д. Заславським, С. Любомирським, К. Замойською та А.-А. Ходкевичевою (Львівська наукова бібліотека НАН України ім. В. Стефаника. – Ф. 5: Осолінські. – Оп. 1. – Од. зб. 1803/III. – Арк. 1–1зв.).

²⁷ Атаманенко В. Б. Інвентарні описи Межириччя XVII століття // Український археографічний щорічник. Нова серія. – К.; Нью-Йорк, 2002. – Вип. 7. – С. 71–83.

²⁸ Ковальський Н. П., Атаманенко В. Б. Інвентари как источники...; Ковальський М. П. Етюди з історії Острога... – С. 14

проблематики мають свідчення про структуру розбудованого центру волості. Якщо на 1620 р. частина, що відходила до А.-А. Ходкевичевої, включала в себе, крім частки Старого Острога, і так зване Застав'я (Нове місто) з власною юрисдикцією²⁹, а на 1629 р. уже існувала досить велика нова осада-воля Кароліна³⁰, то перед війною остання перетворюється на "місто Каролін при Острозі". "Ревізія" згадує трьох війтів – ідеться, очевидно, про Старе місто, Нове місто (Застав'я) та Каролін. Якщо зважити на існування Старого Острога як частини кн. Заславських (ординації) та дуже близько розташованого міста Межирич, можна говорити про інтенсивні урбанізаційні процеси на Волині (на прикладі Острожчини) та їх ще не вичерпані можливості в останні два десятиріччя перед Хмельниччиною, а також про створення на цей час на основі Острога значного та складного за структурою міського комплексу.

Стосовно стану власне волості "Ревізія" містить інформацію про кількість селянських господарств (подим'я) та загальну кількість землі (переважно у волоках) під ними. На відміну від попередніх інвентарів Острозької волості XVII ст., тут немає вказівок на категорію цих господарств, що знижує її вартість порівняно з ними й дає змогу визначити тільки середні показники забезпечення селян землею. "Ревізія" традиційно фіксує і селянські повинності. Та найбільше значення вона має для вивчення магнатського господарства, хоча через зрозумілі причини не містить даних щодо всіх господарських осередків (фільварків та сіл, що до них належали).

"Ревізія" свідчить, що процес творення фільварків тривав протягом 30–40-х років XVII ст., та вказує на їх наявність там, де інвентар 1620 р. про них мовчить. У ній згадано про розміри врожаїв у фільварках (за винятком кількох) – жита, пшениці, вівса, ячменю, гречки, гороху, проса в копах. Здача сіл в оренду чи їх надання зазначено тільки для південної частини волості. Так, села Борисів та Білотин були записані у 10000 злотих Межирицькому францисканському кляшторові; Загірці, П'юска, Карпилівка були здані в оренду за 1500 злотих; Поповське (Юшківці) тримав луцький офіціал, по смерті якого цей маєток мали повернути замкові.

Як свідчить "Ревізія", на середину XVII ст. у більшості сіл волості було проведено волочну помір, але зберігалась і дворищна організація (П'юска, Юшківці, Карпилівка, Загірці, Вілія та Білотин). Саме більшість сіл з дворищною організацією не була приєднана до котрогось із фільварків і становила окремі господарські комплекси. Вони ж були об'єктом орендних операцій.

Значні прибутки на Волині давали ставки та розташовані при них млини. У низці населених пунктів було по кілька ставків. Найбільше – в П'юсному (п'ять ставків та п'ять млинів) та Калетинцях (три ставки і три млини). Окрім ринкового спрямування, ставки були орієнтовані на безпосереднє забезпечення панського двору, а окремі здавалися в оренду, яка приносила не дуже значні прибутки (100–400 злотих), особливо, якщо їх порівняти з

²⁹ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich PAN. Dział rękopisów. – № 3669/II. – К. 203.

³⁰ Баранович О. Залюднення України... – С. 39 (прим. 3).

прибутками ставу в с. Вілії, спуск якого через чотири роки давав 14000, другого року – 8600, третього року 4000 злотих.

Отже, наведена характеристика “Ревізії” Острозької волості 1654 р. дає підстави говорити про її значні інформативні можливості у вивченні магнатського господарства на Волині перед Визвольною війною та про демографічні втрати регіону в її ході. Вона значною мірою заповнює деякі лакуни у джерельній структурі, насамперед – вивчення Острожчини. Зважаючи на виняткове, порівняно з іншими великими приватними земельними комплексами Волині, забезпечення Острозької волості джерелами статистичного характеру, можна зробити висновок і про можливості репрезентативного дослідження на її прикладі тенденцій розвитку магнатських латифундій регіону в цілому. Навіть просте порівняння свідчень інвентарів та державних фіскальних документів Острожчини вказує на наявність можливостей розвитку магнатського господарства на Волині та їх втілення в життя.

Текст передається без змін за винятком регулювання розділових знаків.

ДОКУМЕНТ

Rewisia zamku y miasta Ostroga takze siol roznych do niego należących, powinności poddanych w osadach, jako tymi czasy po spustoszeniu przez incursie kozackie i tatarskie zostały, spisana diebus juny anno 1654.

Zamek spolny z ksiązeczczem
je[g]o m[os]cją panem wojewodą crac[owskim],
ktorego polowica takowa.

Wjezdżając do zamku od miasta przez wał, most z delow niedobry. Z niego wrota w murze proste na biegunach drewnianych s kuną zelazną y skoblami do zamykania. Po lewey stronie domek stary drzewiany przy murze, do siańki drzwi na zawiasach zelaznych y kunka do zapory zelazna. Komin z gliny lepiony bez ogniska. Izdebka, do ktorej drzwi na zawiasach s klamką y hackiem, skoblami zelaznymi. Kominiek w gline murowany. Piec kaflow prostych. Okien trzy z blonami, szyby w drzewo wprawne niedobre, lawy po dwu stron. Komora, do ktorej drzwi na zawiasach zelaznych z wrzeciędzdem, skoblami. Okno iedno z bloną sklana niedobrá, do polowy szyb nie masz. Podle – czerkiew wielka murowana, z iedney strony drzwi zelazne, a po drugiey stronie nie masz y wszytka spustoszała. Przeciwko dzwonnica z drzewa y dzwon na niey wielki – spolne, ale budowane przy murze na gruncie jej m[os]ci. Przeciwko czerkwi w rogu muru po prawey stronie wieza murowana wielka spustoszała, bez przykrycia. Przy niey stainia, wrota na biegunach*. W tyle czerkwie budynek stary drzewiany dwiema stronami az do wieze je[go] m[os]ci pa[na] wojewody. Spodkiem komor cztery, do nich drzwi na zawiasach zelaznych z wrzeciędzami y skoblami. Na gore idąc wschodek z gankiem balasami // **арк. 2** ponieкад огороzony. Do gornego budynku sien, drzwi na zawiasach zelaznych z wrzeciędzdem, skoblami; komin murowany. Izba do ktorej drzwi na zawiasach zelaznych s klamką, antabą y haczkem z skoblami, okien dwie z blonami w drzewo

* Це речення винесене на ліве поле як пропущене.

szyby wprawne. Piec kaflow zielonych, ławy po trzech stron proste. Z izby komnata, do niej drzwi na zawiasach żelaznych s klamką, antabą i hackiem żelaznemi, okien trzy w drzewo szyby wprawne, w jednym calej quatery nie masz y poniekađ szyb kilkunastu. Piec kaflow zielonych y komin murowany. Alkierz, do ktorego drzwi na zawiasach z wrzeciędzdem, skoblami i klamką. Okno jedno z bloną, w drzewo szyby wprawne, powala nad nią dziurawa. S tego alkierza komora, do niej drzwi szaro farbowane na zawiassach* z wrzeciędzdem, skoblami żelaznemi. Okien dwie, ale tylko w jednym blona, drugie desczkami zaprawione. Przeciwno przez sien transit, do niego drzwi szare na zawiasach żelaznych. Daley w sieni kuchnia, drzwi na zawiasach żelaznych. Komin murowany z ogniskiem y stol dlugi, po lewe[y]** stronie izba, drzwi na zawiasach żelaznych. Piec piekarski*** y drugi kaflow prostych, nad nimi komin murowany, okien dwoje, w ktorych blon zlych po kawalczu. W niej alkierzyk^{4*} tarczicami zapierzony, drzewicki na zawiasach żelaznych, ławy po trzech stron. Daley idącz sien wielka y izba stolowa spustoszała, drzwi y okien nie masz, powala niedobra. Komin murowany. Ten budynek dwiema czesciami słomą^{5*} posyty, a iedna czesc od wieze gontami. Takze ganek pobity^{6*}. Szrod podworza studnia spustoszona, w tym ze spolna. Zamkowe dzialo wielkie, na sązni pultora, mozdierz wielki spizany w ziemie zakopany na Nowym Miescie, o ktorym wie pan Kosmowski. Smigownic z żelaznych dlugich dwie. Dzialo drugie takze spizane, spolne z miastem. Kociel piwny wielki miedziany w zamku № 1^{7*}. //

арк. 3

Osada miast

Starego y Nowego Ostroga.

Placow w Starym Miescie zdawna było № 22, na ktorych kamienice y domy opisuią się.

Kamienica Pawla Zlotnika	Dom Piaskonowicza
Kamienica Sebestiana Zlotnika	Szydłowskiy plac
Kam[ienica] Dmuczowskiego Kotlara	Dom Bziczkiego
Kamienica Pobiedzinskiej	Sokolanow plac
Kamienica Piaskonowska	Dom Urbanow
Kamienica Jablonskie[go] Zachary	Dom Tomka Cymbalisty
Kamienica Alexandra Maznice	Dom Chomy Slosarza
Kamienica Zaruczkiego	Prysiowski plac
Kamienica Heparowska, na ktorey	Zieleznikowski plac
oycowie franciskanie do	Dom Krzyska Cymbalisty
Miedzyrzecza maią zł. 1000	Nauma Rymarza plac
Kamienica Piotra Miecznika	Mazniczychy plac

* Так у тексті.

** Очевидно, "у". Текст попсовано.

*** Очевидно, "і". Текст попсовано.

4* Частина слова втрачена.

5* Частина слова втрачена.

6* Частина слова втрачена.

7* До цього місця документ опублікований М. П. Ковальським (Острозька давнина: Дослідження і матеріали. – Львів, 1995. – Т. 1. – С. 139–140).

Fac[it] 12

Z tych kamienic y domow czynszu daią po zł.* 2, fac[it] zł.

Domy y place mnieisze pod murem od dzwonnice
kosciola farnego az do colegium jezuitskiego.

Chwedora Rymarza plac
Jarosza Kowala plac
Łazara Garcarza plac
Introligatorski plac
Woitka Kramarza plac
Joska Szewcza plac
Joska Tokarza plac
Miska Tokarza plac
Jastrzebskiego plac
Woitka Krawca dom
Piotra Szychterza plac
Tymosza Krawca plac
Antona Bałwierza plac
Iwana Malarza plac
Martyna Kusnierza plac
Hordia Szewca plac
Filona Młodownika plac // **арк. 4**
Nozownikow plac
Bohuna Rymarza plac
Seredy Rymarza plac
Hodynkow plac
Florkowski plac

Misiakow plac
Czczuhy Kowala plac
Andreia Piguły plac
Boska Kusnierza plac
Kaski wdowy plac
Dobrynia Szewca plac
Jurka Kramarza plac
Nedokolka Kramarza plac
Miska Kowaleniety plac
Stanislawa Malarza plac
Hryczka Towinca plac
Antona Siodlarza plac
Werbila Malarza plac
Kosciow plac
Iwana Kosernaka plac
Pokory Wilcey plac

Woitkowski plac
Seredy Spraczki** plac
Chwedora Rymarza dom
Waska Rymarza dom
Jadamowski plac

Z tych domow placono czynsu po zł. 1. Fac[it] zł.

Kamienice y domy zydowskie w miescie Ostrogu.

Boruchowa kamienica naroznia
Drobney kamienica
Dom Borucha
Dom Zamelow
Gdalin pusty plac
Abrahamowiczow plac
Haskielowa kamienica
Joska Potrocha plac
Dawidkow plac

Joska Żyda plac
Maitki wdowy plac
Awigdoioiw plac
Dom wdowy Głuchey
Moskow Żydow plac
Nafailow plac
Lewka Rzeznika plac
Moska Buczki plac
Judy Gucy dom

* Тут і далі скороченням “зл.” передається спеціальний знак, вживаний в тексті для передачі цієї грошової одиниці.

** Нерозбірливо.

Zelmanow plac
Chayma Gidale plac
Dawida Traiwy plac
Gidule Bilozywa plac
Abrama Listopada plac
Iczka Żyda plac
Abrama Pykowskiego plac
Lewka Zerebieia plac
Iczka Habuty plac
Tobiasza Żyda plac
Chaima Awicha plac
Abrama Seredynki plac

Morduchaiow plac
Dom Icka Babiny
Rzesza Krawca plac
Leyki wdowy plac
Daniła Żyda plac
Maska Zezulki plac
Iczka Skolnika plac
Jakuba Rudego plac
Aarona Skolnika plac
Peraki Żyda plac
Zelmana Żyda plac
Dom Icka Dukasy

Z tych kamienic y domow placono
czynszu rocznego po zł. 6

Domy y place mniejsze pod
murem ku szkole zydzowskiej
od bramy Wodney y za murem.
Woroszynka Zyda plac
Joska Szmuklerza plac // **арк. 5**

Z tych domow pomniejszych placą
czynszu rocznego po zł. 3. Fac[it] zł.

Miasto Karolin przy Ostrogu

Stanislaw Tkacz
Fedora Popadka
Samuilo Rzeznik
Janicha wdowa
Marcinko Kotlarz
Omelian Swiecz
Tomas Wachowicz
Marcin Swiecz
Danilo Rymarz
Philip Piekarz
Iwan* Drażnik
Frączko Tkacz
Mikolay Krawiec
Misko Glib Swiec
Moroz Stary
Petro Tatarzyn
Tereszko
Łukasz Krawiecz
Iwan Miodownik

Kondrat Czapow
Andrey Turczyn
Pawel Garbarz
Gabryel Zaharda
Hryszko Swiecz
Owerko Moroz
Maxym Wolczek
Kosc Rzeznik
Symonowa Rymarka
Bednarka Stara
Gawronski
Mikolay Piekarz
Mikolay Iglarz
Stepankowa chata na grobli
Buzenina chata

* Так у тексті.

Iwan Karzecz
Kiryk Dubotocz
Matuita* Garbarz
Petro Chokawy
Wasko Garczarz
Niczypor Garbarz
Hryczko Kudra
Tyszko Bydzoł
Proczyk Garbarz
Kiryk Wroźbit
Kłowaczyna chata pusta
Misko Garbarz
Artuch Rybak
Jaroszykowi syny
Philip Sonka
Kondrat Szopotkow

Domy żydowskie na Karolinie

Lesko Abramowicz dom
Dom Boruchowicza
Dom Slomy Radyma
Dom Abrama Farbierza
Dom Leiby Czyczka
Dom Nahmana Roski
Dom Symona Guzego
Dom Zary Typy
Dom Jakuba Skorody**
Dom Szaiow
Dom Abrama Deraznego
Dom Szyka Skworody
Dom Izraela Stryczynego

Ci wszyscy mieszczenie y Żydzi w Karolinie slobodą siedzieli y nic do tego czasu nie dawali // **арк. 6**

Nowe miasto Ostrog,
prawo swoje mieli y urząd.

Juchymowa chalupa pusta
Lewka Szewcza
Leszka Suskowicza

Jarmiakow ziec pustka
Tyska Bosego pustka
Philipowa Rzeźniczka

---

* Matiuta?

** Так у тексті. "Skworody", ймовірно.

Lewka Suskiewicza chałupa
Ochrymicha wdowa
Harasima Furmana
Kuryło Melnik
Ławryn Swiecz
Jusko Swiecz
Marko Olynik
Dom Selpuhowski pusty
Koscz Garczarz
Woiciechowa wdowa
Jarmak Czerzec garbarz

Joska Garbarza chałupa pusta
Chachulina chałupa pusta
Borys Symon Sapował
Onuprey Puzynka swiec
Talanko Swiec
Sawa Czechmistrz szewski
Pawel Jaruta Szapował
Miska Sapowały pustka
Dom niebosczyka Bryzika pusty
Dom Sawica niebosczyka pusty

Z tych domow płacono po zł. 2, zł.

Powinnosc mieszczen do zamku należąca.

Do poprawy grobel stawowych kiedy potrzeba szarwarkiem chodzic powinni wszyscy z domow.

Rzeznicy od bydla bitego powinni dawac lopatki do zamku.

Garbarze powinni skory wyprawiac do zamku bez placey.

Szewcy obuwie robic na czeladz folwarkową s panskiego rzemienia bez zapłaty.

Piekarze powinni chleb piec na potrzebe zamkową.

Kusnierze skory baranie wyprawiac y kozuchy z nich dla czeladzi folwarkowej robic y do zamku.

Rzeznicy powinni posylac rzezniczka do zamku dla bicia bydla, wolow y wieprzow, kiedy potrzeba.

Mieszczanie, ktorzy slodownie swoje maią y słody robią, powinni dawac piwowarowi zamkowemu po zł. 2/15.

Piwowarowie mieszczy takze powinni dawac piwowarowi zamkowemu po zł. 2/15,

a on za to służyć ma. // **арк. 7**

Papiernia przy miescie starym s ktorey bywalo zł. 50

Ktory prowent do spitala ostroskiego daią.

Łaznia byla za murem, ktora czynila prowentu* zł. 400

Teraz iey nie masz, spalona od Tatarow.

Sianozeci, ktore mieszczenie trzymywali, odieto im na zamek. S ktorych zbierano siana stert № 40 y nad to zosobna przedawano trawami, czego teraz nie masz zł. 3000

Z arendy rybney dawano przed tym, co starostowie bierali sobie na horzenie, teraz niemasz komu dac zł. 60

Od garbarzow arendy bywalo ratione debiny do wyprawy skor, czego teraz nie daią, ale przed tym bylo zł. 2333/10

* На лівому полі – помітка “NB”.

które sami garbarze oddawali do skarbu za quitami.

Z miary od przedanego zboża do czerkwie Woskrzeszenskiej na Nowem Miescie należąca arenda czyniła zł. 60

Z arendy głównej młynów miejskich i po siolach będących, karczmi, targowego, kurzenia i szynkowania gorzalki, oprócz wiosek odległych, osobno specificowanych, bywało więcej, ale ostatnia przed wojną kładzie się zł. 18000

Staw miejski, który nie bywa spuszczały, wolne łowienie w niem mają zakonnicy i dwaj panowie starostowie i trzy woitowie, na wychowanie obracają swoje.

Staw na Drohoszczy za Nowem Miastem. Było kol dwie we mlynie, ale spustoszały. Spust stawu tego przez trzy lata bywał, za który bierano sumy zł. 400

Młynów pod miastem i zamkiem trzy, w których jest kamieni dziesięć. Do arendy głównej należą.

Z blechu, który bywał między miastami do bielienia płócien, teraz niemasz co bielić. Dawano s tego zł. 100

Targowego od soli ruskiej, którą na przedasz przywożą, dają do zamku od woza tolep 100 albo kiedy huskami przywożą, odbierano od woza każdego huszek № 10. Jarmarków dwa na rok bywa. Jeden na święto Mikuly, drugi na Onuprya, które ludne i główne bywają. O prowencie z nich nie było komu relatyę dać dostateczny. // **арк. 8**

Intrata miastom należąca
ratione naprawy ratusza i innych
potrzeb odprawowania.

Mostowe, wagowe, od mierzenia miodów, z woskoboynie. To wszystko czyniło im zł. 100

Z arendy dziekciowej bierali procentu zł. 60

Od komor i sklepów pod ratuszem, s których bierano po orcie od iedney. Czyniło zł. 40

Z osobna z sklepów, kiedy naimują, bywa procent niemały.

S których procentów miejskie potrzeby odprawowali mieszczanie sami i poprawę mostów, także ratusza. // **арк. 9**

Wies Wielboino.

Osada poddanych.

W tej wsi zdawna jest pola włok № 65.

Osady podymia poddanych było № 240.

Z tych teraz tylko zostało poddanych № 18

To jest Panko Damianow

Bartnicy tamze

Klim Jachymow

Hryczynka

Klim Tymoszew

Hrycz Kozakow

Maley

Stepan Sidorow

Olechno wol[y] 1

Iwan Klepciow

Chwesko Szewcow 1

Iwanko Harast

Danilo Prandyow 1

Dragani

Iwan Gumiennik 2
Hordiey 1
Jacko Denisow
Bily
Oleszko
Ordiniec
Iwan Jagielownin
Tyszko 1
Jakimiecz
Choma
Wasieczko 2
Ataman* 1

Petro Olechnow 2
Demko 1
Wasko
Szczen
Awryło Szyty
Strzelcy
Ławryk 2
Samuilo Dimitrow
Wasko Hluszenie
Waszczyna
Rybacy
Wasko Kalkow
Pierka Michno
Jowtuch
Korniey Petraszenie

Pop do cerkwie

Ostatek spustoszało y chalup niemasz

Powinnosc poddanych z włoki kozdy dzien na robote procz czterdziestu stert siana postawiwszy dla stada do folwarku Hlinnik na robote polną lecie powinni.

Czynszu z włoki dawac powinni po zł. 1/10 fac[it] zł.

Fury zimney do Lublina lub Kazmierza powinny.

Kiedy by nie iezdzali, oplacac powinni po zł. 5 fac[it] zł.

Fury letney takze, kiedy nie iezdzą, placą po zł. 2/15 zł.

Owsa dawac powinni z włoki po macy 1.

Gesi po dwoie fac[it] № Kapłonow po 4 fac[it] №

Kur prostych 10 fac[it] № Jaiecz po 30 fac[it] kop

Od czolna, kto przewozi przez rzeke, daią zł. 3.// **apk. 10**

Ziem bartnych w tey wsi y z Nietyszynem № 23.

S ktorzych daią miodu zwyczajney miary wiad[er] 23.

W pasiekach chlopskich, ktorzy pczoly maią, dziesięte pczoly u nich podrzynac powinni.

Mlyn w tey wsi na rzece Oryni tamą zaiety pusty, w ktorym bylo kamieni mącznych dwa.

Barci zamkowi należących iest w puszczy s pcołami № 93.

Tamze zosobna dzieni proznych iest cwater № 700.

Wysiano zyta na zime ad an[num] ma[c] 1¼.

Nie siewano przed tym, bo grunt niedobry.

Wies Nietyszyn
Osada poddanych

W tey wsi wlok do osady iest № 19.

Osady podymia było 83. Teraz iest № 6.

---

* Tak y tektri.

Chryczko Lehki wol. 2/1

Denis Wanczenie 1

Stepan Kurylcow

Kuryło Ihnatow

Martyszko

Tyszko Bondarow

Kuryło Ataman

Czynszu z włoki daią także po zł. 1/10

Fury zimney, kiedy nie daią, placą po zł. 5

Fury letney, kiedy nie daią, placą po zł. 2/15

Owsa daią po macy iedney

Gesi po dwoie z włoki

Kaplonow daią po cztery

Kur prostych daią po dziesięci №

Jaiecz po pułkopy

W pasiekach dziesięte pczoly podrzynac.

Jalowic te obiedwie wsi dawali № 4.

Baranow tesz wsi dawaly skopow № 16.

Wieprzow pospolitych dawali № 14.

Plitnika rokowego s koniem do zamku naimowali. // **арк. 11**

Straznikowi powinni dawac z dymu po gr[oszy] 3 y miareczke owsa dla konia temusz. Mlyny dwa na rzece Horyny o szesci kamieniach y stepie iedney do tluczenia, ktore do arendy należą.

Folwark y wies Koluml.

W tey wsi oprócz obsaru dworskiego jest wlok zdawna № 17.

Osady podymia bylo zdawna № 54.

Teraz tylko poddanych № 2, to iest.

Maxym Goienia

Kondrat Kowalenie

Dragonow bywalo 2. Teraz niemasz.

Stawkow w tey wsi niewielkich iest № 2.

Na obszarze dworskim wysiano na zime ad annum 1654 zyta ozimiego* ma[c] 8.

Wies Krzywin.

W tey wsi wlok zdawna iest

№ 71.

Podymia osady bylo dawno 200, teraz tylko № 15.

Zylka Stepan woly

Kalko Kowalczuk

Iwan Paulinka 1

Martyn Oleszynka

Serpicz 2

Philip Sulomicz, wol[y] 2

Kierzuk 1

Iwan Głuchy

Konach Karpienie 1

Hryczko Ataman

* Так у тексті.

Kondrat Wasjutyn
Michno y Olichwiew 1

Pop do cerkwie
Duma Bartnik

Wasiuten Stepan, strzelec do lassow*.

Boiarzyn na dwu włokach Naum Chytry siedzi. Posluge dworską odprawowac powinien.

Powinnosc poddanych. Robic kazdy dzien w tydzien do folwarku kolumlskiego.

Czynszu z włoki daia po zł. 1/10 fac[it] zł.

Fury zimney, kiedy nie iada w droge, placą po zł. 5 zł.

Fury letney takze, iako inszy daia po zł. 2/15 zł. // **арк. 12**

Owsa po macy fac[it] mac Gesi po 2 №

Kaplonow po 4 fac[it] № Kur po 10 №

Jaiecz po trzydziestu. Kop

W pasiekach dziesiate pczoly podzynac.

Jalowic te dwie wsi dawaly № 3.

Baranow skopow dawaly № 15.

Wieprzow pospolitych dawaly № 8.

Plitnik rokowy z koniem y wozem.

Straznikowi polowemu z dymu po gr[oszy] 3 y owsa miereczka.

Młyn na rzece Horyni Klimowski, w ktorым kol mącznych 4, stepa 1. Te spustoszaly y jaz pusty.

Arenda do glowney arendy nalezy.

Stawkow w Kolumlu dwa, s ktorých ryb nie przedawano, ale na kuchnią spuszczo** pod bytnosc jey m[os]czi.

Stawek na Lobnicy, ktorego nie przedawano, tylko na kuchnią spuszczano y zlawiano.

Na niem mlynek o jednym kamieniu mącznym.

Vrodzai w tym folwarku takowy bywal:

Zyta rodzilo sie kop 1000

Pszenice bywalo kop 200

Owsa kop 1000

Jeczmieni kop 150

Hreczki kop 350

Grochu kop 30

Prosa kop 30

Siana z lak bywa dostatek s potrzebe. // **арк. 13**

Folwark Barania.

Wlok osiadlych bylo № 26.

Podymia na tych bylo № 67.

Teraz tylko poddany 1, Pysz.

* Так у тексті.

** Так у тексті.

Boiarow było № 2. Teraz niemasz.
Strzelec był [№] 1. Teraz niemasz.
Stawkow dwa byly, ale spustoszaly. Ktorych spust przez trzy lata bywal po zł. 100.
Mlynek byl o iednym kamieniu, spustoszal.
Powinnosc iako w inszych wsziach w robocie y dani wszelakiey. Tylko zosobna daia:

Jałowicze roczną	№ 1
Baranow skopow	№ 4
Wieprzow chudcow	№ 4.

Siolo Krupiecz.

W niey* wlok bylo osiadlych № 17.
Podymnego osady № 40.
Teraz tylko zostal 1, Plis, y pustych chalup 4.
Draganow bylo 2 y strzelec 1. Niemasz.
Powinnosc poddanych. Z włoki co dzien na robote do Baraniey chodzic powinni.
Czynszu z włoki dawac maia po zł. 1/10.
Fury zimney, gdy nie iezdzą po zł. 5.
Fury letney dawali po zł. 2/15.
Owsa po macy 1. Kaplonow po 4.
Gesi daia po 2. Kur prostych 10.
Jaiecz po pulkopy.
W pasiekach dziesiate pczoly podrzynac.
Jałowicze s Kolumlem dawali № 1.
Baranow № 6. Wieprzow № 6. // **арк. 14**

Staw w tey wsi, ktorego spust bywal po zł. 150. Teraz zerwany spustoszal.
Mlyn byl o iednym kamieniu. Teraz pusty.
Mlyn znowu do tarcia drzewa bywal na Horyni, ktorego niemasz. Woda z mosta**.

Vrodzay bywal takowy w folwarku:

Oziminy zyta radzało sie	kop 350
Pszenicze	kop 80
Hreczki	kop 360
Jeczmenia	kop 60
Owsa	kop 500
Prosa	kop 20
Grochu	kop 30

Folwark Hlinniki.

W tey wsi iest wlok 38 s popem. Podymia bylo osady № 69.
Teraz zostal tylko poddany 1, Lesko.

* Так у тексті.

** Можливо, "змйла".

Ziemiańin Cizowski został 1.
Zosobna włok pustych zdawna № 11.
Stawow było 3. Teraz cały staw 1. Pustych stawow 2.
Spust ich bywał w lat dziesięć dla kuchni pańskiej.

Sioło Vbielcze.

W niey było włok osiadłych 19. Podymia na nich było № 48.
Teraz zostało tylko poddanych 3.
Borys Zynczenie
Wasko Kiermak
Wasko Szawczyk
Boiarzyn był, ale teraz niemasz. // **арк. 15**

Na folwarkowych wgorach nie siano nic.
Powinnosc poddanych.
Z włoki co dzien na robote do folwarku Baraniey. Czynszu z włoki daią po zł. 1/10.
Fury zimney dawali po zł. 5.
Fury letney dawali po zł. 2/15.
Owsa po mac[y] 1   Gesi dawali po 2.
Kaplunow po 4.   Kur prostych p[o] 10.
Jaiec po pulkopy.
Jalowice z Baranią daią № 1.
Baranow dawali   № 6.
Wieprzow dawali   № 6.
W pasiekach dziesiąte pcząły podrzynac.
Plitnik do zamku s koniem y wo.
Arenda. Karczma z mytem solnem bywała zł. 150 na cały rok.

Vrodzay.

Zyta bywalo przed tym	kop 1300.
Pszenice bylo	kop 250.
Jeczmenia	kop 300
Owsa bylo	kop 1050
Hreczki	kop 530.
Prosa	kop 30.
Grochu	kop 156.

Folwark Chołowie.

Ktory spalony, tylko została piekarnia.
Włok osiadłych bylo w niey № 40.   Podymia bylo   № 60.
Teraz niemasz zadney osady.
Powinnosc poddanych z włoki co dzien na robote. Czynszu z włoki po zł. 1/10.
Fury zimney po zł. 5.   Fury letney po zł. 2/15.
Owsa po mac[y] 1. // **арк. 16**

Gesi daią po 2. Kaplonow po 4.
Kur prostych po 10. Jaiecz po pulkopy.
Jalowice dawali 1. Baranow № 6.
Wieprzow chudcow 6.
W pasiekach dziesiąte pczoly podrzynac.
Plitnik do zamku z koniem y wozem.
Arenda do główney arendy należała.
Stawkow dwa, spustoszałych teraz.
Młynek o jednym kamieniu, pusty.

Vrodzai dawny takowy.

Zyta ozimego rodzilo się	kop 800.
Pszenice	kop 200.
Owsa	kop 600.
Jeczmenia	kop 150.
Prosa	kop 40.
Hreczki	kop 250.
Grochu	kop 140.

Folwark Debryn.

Wlok w tey wsi osiadlych było 20. Podymia w niem było № 60.
Teraz tylko zostało № 5.
Zyta na obszarach* wysiano ma[c] 8, psrenice ¼ na rok 1654.
Poddani** Iwan Macieienie Swiecz nowoosiada
Klimicha wdowa Naumicha wdowa
Sachno Litczenie

Wies Miekoty.

Wlok osiadlych było № 30. Podymia bylo dawno № 100.
Teraz tylko zostałych № 4.
Ławryn Chylenie Martyn Jachontenie
Chrycko Drozdzik Wasko Huncenie // арк. 17

Powinnosc poddanych w robocie y podatkach bywała iako w inszych wsiach.
Jalowice roczną dawano № 1. Baranow dawano № 8. Wieprzow № 5.
Plitnik do zamku s koniem y wozem.
Straznikowi z dymu po gr[oszy] 3 y owsa mireczke.
Pczoly dziesiąte podrzynac.
Staw w Debrynie niewielki № 1.
W Miekotach stawkow dwa o dwu kolach, ktore teraz spustoszaly.
Mlynkow tamze niewielkich było № 3, ktore wszystkie spustoszaly.

* Літера "о" виправлена.

** Винесено на ліве поле.

Arendy bywalo dawno zł. 400. Teraz niemasz.
Stawek na Zydowce bywal zł. 200, ten spustosal*.

Vrodzay.

Zyta rodzilo sie przed tym	kop 700.
Pszenice	kop 400.
Jeczmenia	kop 120.
Owsa	kop 800.
Hreczki	kop 350.
Prosa	kop 20.

Wies Płuzne** z folwarkiem.

W ktorey włok osiadlych № 90 s popem. Podymia bylo № 350.
Teraz tylko pozostalych № 13.

Misko Tarandziew	Wasczycha wdowa
Iwan Serbyenie	Sawka Ławrynienie
Kostyk	Supron Radczenie
Iwan Cychlenie	Iwan Praszenie
Jarema Rybka	Lukianicha wdowa
	Kuzma
	Martyn Sopotczenie

Pop do cerkwie // **арк. 18**

Boiarow dwa. Moisiej 1, Zacharko 1.
Strzelcow trzy. Semen Szopotko 1, Jurasz 1, Iwan Mikitenie.
Bartnikow 2. Włas 1, Wasko Tyszenie 1.
Powinnosc poddanych. Roboty kozdy dzien w tydzien odprawowac powinni.
Czynszu dawali po zł. 1/20.
Fury ziemney*** po zł. 5. Fury letney po zł. 2/15.
Owsa daią po macy 1. Gesi po 2. Kaplonow po 4. Kur prostych po 10.
Jaiecz po pulkopy.
Jalowicz daią na rok № 2. Baranow daią № 15. Wieprzow dawali № 12.
Jagod na powidla swiezych osmake.
Plitnik do zamku s koniem y wozem.
Straznikowi z dymu po gr[oszy] 3 y miereczka owsa.
Pczoly dziesiąte w pasiekach podrzynac.
Zosobna dani z bartnego drzewa wia[der] 5. Pustych zostawa bez pczol barci № 400.
Stawkow niewielkich iest piec.
Młynkow teraz iest po iednym kamieniu № 3. Dwa zosobna, spustoszale.
Sadow dworskich iest dwa.

* "os" виправлено.

** Після "Płuzne" – "w".

*** Так у тексті.

Zyta wysiano ad a[n]nu[m] 1654 na zime ma[c] 4. Pszenice wysiano na ten ze rok m[ac] 1¼.

Arenda do glowney arendy nalezy.

Vrodzay.

Zyta rodzilo sie kop 1500.

Pszenicze bywalo kop 420.

Owsa kop 1530.

Jeczmenia kop 200.

Hreczki kop 360.

Grochu kop 150.

Prosa kop 30. // **арк. 19**

Folwark y wies Borysow.

W tym budynku niemasz zadnego.

Wlok osiadlych bylo № 80. Podymia bylo № 250. Teraz tilko* pozostalych № 6.

Bowboczak** Andry Dasczenie

Kasko Konon Kowal

Reczyk Danilo Lawrynienie

Strzelcow № 2, Pawlo y Lawryk.

Powinnosc z wloki kozdy dzien na robote.

Czynsz, furne, owies, gesi, kaplony, kury jaica dawali iako w inszych wsiach.

Do tego jalowicze roczną 1, baranow 5, wieprzow 4.

Plitnika do zamku s koniem y wozem.

Pczoly dziesiate podrzynac. Arenda do glowney.

Vrodzai.

Zyta rodzilo sie kop 400.

Pszenice bywalo kop 150.

Owsa kop 400.

Jeczmenia kop 60.

Hreczki kop 200.

Wies Bilotyn

W niey pola byly niepomierzone, bo piasczysto.

Podymia osady bylo № 50. Teraz niemasz nic.

Staw byl, ale teraz pusty, dawano za spust zł. 150.

Mlyna takze niemasz, spustoszal.

Karczma na goszczinczu byla wielka, teraz niemasz.

Boiarowie to trzymali przed tym, ktorzi na posludze zamkowej bywali po czterech na tydzien y do folwarkow, takze podroz na mil dwanasie.

---

* Так у тексті.

** Можливо, "Воробочак".

Na tych dwóch wsiach iest suma zapisana wyderkafem zł 10000* oycm franciskanom miedzyrzeckiem, na rok powinno od niey dawac po zł. 700, ktorych nie placono za rok 1653 y teraz curenti za rok 1654. // **арк. 20**

Folwark Woitowicze.

Wlok osiadlych bylo № 13. Podymia bylo 40**. Teraz niemasz.
Staw bywal, za ktory bierano zł. 200. Teraz pusty.
Mlynek na tym ze stawie, spustoszal.

Wies Bilczyn.

Wlok osiadlych bylo № 33. Podymia na nich bylo № 80.
Teraz tylko zostal 1, Jarmol.
Powinnosc. Robic z wloki co dzien.
Czynszow, furnego, owsa, gesi, kaplonow, kur, jaiec dawali iako w inszych wsiach***.
Zosobna jalowicz dawali na rok № 2. Baranow № 30. Wieprzow 5.
Plitnik do zamku s koniem y z wozem.
Straznikowi z dymu po groszy 3 y owsa miareczka.
Pczoly dziesiate podrzynac.
Stawkow tamze dwa. Spust dolnego bywal zł. 150.
Spust stawku gornego bywal zł. 200.
Arenda bywala, s ktorey placono zł. 300^{4*}.

Vrodzay.

Zyta rodzilo sie	kop 700.
Pszenice	kop 200.
Owsa	kop 1000.
Jeczmenia	kop 150.
Grochu	kop 80.
Hreczki	kop 360.

Wies Gnoinica z folwarkiem.

W tey niemasz bydynku zadnego.
Wlok osiadlych bylo № 32. Podymia na nich bylo № 96.
Teraz pozostalych tylko № 10. Pop 1.
Olekszyk Jarmusz
Martyniecz Listopadczyk
Wasko Martynenie Onaczko
Iliasz Tymosz
Stas Pustych zdawna wlok 2 // **арк. 21**

* На лівому полі – “зл. 10000”.

** Фраза “Podymia bylo 40” дописана на лівому полі.

*** “w” виправлено.

^{4*} Усі три цифри винесено в окрему графу.

Wies Kaletynce.

W ktorey włok osiadłych № 7. Podymia było na nich № 17.

Teraz niemasz.

Powinnosc poddanych w robocie y podatkach takowa, iako w inszych wsiach dawano.

Zosobna oddawali jałowicz rocznych 3. Baranow dawali № 9. Wieprzow № 9.

Pczoly dziesiąte podrzynac iako inszem.

Plitnika do zamku s koniem y wozem.

Strażnikowi z dymu po gr[oszy] 3, owsa miereczke 1.

Mlynkow było trzy. Teraz tylko jeden o kamieniu 1.

Stawow trzy spustnych, ze dwoch dochodzilo po zł. 120,

s trzeciego, malego barzo, tylko zł. 30.

Arenda mlynska y karczemna, było zł. 400.

Vrodzay.

Zyta bywalo kop 800.

Psenice bywalo kop 80.

Owsa kop 700.

Hreczki kop 300.

Grochu kop 45.

Wies Radohosc z folwarkiem.

W tey wsi było włok osiadłych 10. Podymia było № 22.

Teraz niemasz.

Powinnosc byla iako w inszych wsiach w robocie y dani rozney*.

Pczoly dziesiąte podrzynac.

Mlynkow dwa, spustoszale teraz.

Stawkow dwa, s ktorych spust zł. 300**.

Arenda mlynow, karczem zł. 300.

Vrodzay.

Zyta bywalo kop 300.

Psenice kop 30.

Owsa kop 260.

Hreczki kop 250.

Prosa kop 10.

Siana bywa stert № 3 y za trawe bierano zł. 60***. // арк. 22

Wies Borowica Wielka z folwarkiem.

Włok w tey wsi było 40. Podymia było 80. Teraz tylko 4.

Wasko Porosik Hawryło

* "Jałowicz dawali № 1. Baranow 8. Wieprzow 5. Plitnika do zamku s koniem y wozem. Strażnikowi po gr. 3 y owsa miereczke" – закреслено.

** Сума винесена в окрему графу.

*** "Siana bywa" – закреслено.

Chwesko Panocnie*   Semen Zastawca
Staw spustny byl 1, s ktorego dawano   zł. 150**
Mlynek o iednym kamieniu y stepą.
Stawkow pomnieiszych trzy, na kuchnią panską.
Karczmy y mlyna arenda bywała   zł. 150***
Wysiano zyta na zime ad an[num] 1654 ma[c] 9½.

Wies Borowica Mala z folwarkiem.

Wlok bylo osiadlych 7.   Podymia bylo 24.   Teraz tylko № 5.
Nazar, Huryń, Wrobecz, Petro Ataman, Melnik
Stawkow iest dwa, za ieden bieraia po zł. 150⁴*, drugi pusto stoi.
Mlynek 1 o iednym kole y stepie, drugi pusty.

Wies Willa.

Dworzysk bylo 20. Podymia bylo № 46. Teraz tylko 2.
Jacko Stachwiczow   Iwanko ma wol[y] 2, ko[nia] 1.
Staw nowoosaczony, ktory spuszczano przez trzy lata, dawano za spust   zł. 14000.
Drugiego razu dano zł. 8600, trzeciego zł. 7000, a teraz go nie cale zaieto,
zaniedbano.

Wies Zaorcze.

W ktorym dworzisk № 11.   Podymia bylo № 25.   Teraz tylko pozostalych № 6.
Fenko ma wol[y] 2, ko[nia] 1   Awrylo ma ko[nia] 1
Tyszko ma   ko[nia] 1   Chrisko Pretyczenie
Jurko   ko[nia] 1   Konon // **арк. 23**

Mlynek iest caly 1 o iednym kamieniu.
Pczoly dziesiate podrzynac w pasiekach.
Wolowsczynny daią od wołu po gr[oszy] 7½.
Zyta w tey wsi radzalo sie   kop 500.

Wies Korpilowce.

W ktorym dworzisk   № 10.   Podymia w niem   № 19.
Teraz pozostalych tylko № 3.
Nazar ma wołu 1   Matwiey wołu 1
Kardaszycha
Powinnosc poddanych w robocie y dani iako w inszych wsiach.
Arenda bywała na rok   zł. 200.

* Слово важко прочитується.

** Сума винесена в окрему графу.

*** Сума винесена в окрему графу.

⁴* Сума винесена в окрему графу.

Wies Popowska

od zamkowej czerkwi, Juszkowce nazwana.

Trzymał x[siądz] oficial Lucki, zmarły iusz.

Dworzysk w niey iest osady № 19. Podymia takze wiele bylo.

Teraz pozostalych iest tylko № 7.

Onysczyk Łukian

Wasieczko Chwedor

Chwesko Matwiew

Popow ziecz

Stawek y mlynek w tey wsi spustoszale, dawano z stawku za spust zł. 120*.

To siolo teraz obroczone do zamkowego zawiadowania po smierci x[iądz]a officiala.

Wies Ploskie.

W ktorzym dworzisk iest 19. Podymia bylo № 20. Teraz niemasz nic.

Te trzy wioski – Zaorcze, Korpilowka y Ploskie, puszczone bylo
w arende za zł. 1500. // **арк. 24**

My nizey podpisani będąc zeslani na reuisię maietnosci ostrogskich stante periculo
beli z inquisitię starostow, wrzednikow y poddanych czego sie dosc moglo w
prowentach y osadzie poddanych napisane te inwentarze zobopolnie podpisuiemy.
W Ostrogu, dnia 28 juny anno 1654.

Stephan Bogdaszewsky M[anu] P[ropria], Al[e]x[an]d[er](?) Bielsky M[anu]
P[ropria], Jan Zmodzki M[anu] P[ropria], [...] No[winski](?) M[anu] P[ropria].

Головний архів давніх актів у Варшаві. – Архів Любомирських з Малої Вси. – № 495. –
Арк. 1–24.

---

* Сума винесена в окрему графу.